

PLANURI DE LECȚII DE SINTEZĂ COMENTATE

INCERCĂRI DE UNIFICARE A LUMII GRECEȘTI (LECȚIE DE SINTEZĂ — ANUL I DE LICEU)

1. Formarea statelor grecești

- *migrația helenică*: a. acheii; b. eolienii și ionienii; c. dorienii
- *sistemul de organizare politică*: polisul și caracteristicile lui ¹
- *principalele state grecești*:
 - a) *Sparta*: o aristocrație militară ²
 - b) *Athens*: o democrație sclavagistă ³
 - c) *Thebes*: o oligarhie
 - d) *Macedonia*: o monarhie cu resturi de democrație militară, în marginea lumii grecești ⁴
- *trăsătura caracteristică a polisului*: spiritul particularist

2. Factorii de dezbinare a lumii grecești

- a) *factorul geografic*: compartimentarea, generatoare de spirit particularist
- b) *factorul economic*:
 1. sărăcia solului; tendința de acaparare ⁵
 2. lupta de clasă între bogați și săraci ⁶
- c) *factorul politic*:
 1. particularismul *polisului*: rolul lui în eșecul ideii de unificare politică
 2. opoziția dintre aristocrați și democrați ⁷
 3. intervenția „aurului” persan ⁸

3. Factorii de unificare a lumii grecești:

- a) *comunitatea de neam*: Hellenii opuși „barbarilor” ⁹
- b) *comunitatea de limbă*: rolul dialectului attic ¹⁰
- c) *comunitatea morală*:
 1. *marile sancture*: amficioniile ¹¹
 2. *serbările panhellenice*: jocurile olimpice ¹²
 3. *marile tradiții eroice*: poemele homerice
- d) *primejdia persană și macedoneană* ¹³
- e) *tendința de dominație* a unor cetăți: Sparta, Athens, Thebes
- f) *ideea federală*: liga acheiană și liga etoliană ¹⁴

4. Încercările de unificare :

- a) *încercarea atheniană* → Liga de la Delos
- b) *încercarea spartană* → Lysandros și „imperiul“ spartan (404—371 î.e.n.)
- c) *încercarea thebană* → „Hegemonia“ Thebei (371—362 î.e.n.)
- d) *încercarea macedoneană* → Filip al II-lea și Liga de la Corinth

5. Eșecul tuturor încercărilor :

- *cauzele* :
 1. tenacitatea spiritului particularist
 2. caracterul „hegemonic“ al tuturor încercărilor
 3. ascuțirea luptei de clasă.
- *rezultatul* : supunerea Greciei de către romani

6. Concluzie: O singură unitate: cea spirituală

Comentariu istoric

1. Ca rezultat al dezvoltării independente, *polisul*, cu regimul său politic deosebit, cu guvernământul său autonom, cu tribunalele sale suverane, cu finanțele sale proprii și cu armata sa cetățenească, reprezintă un organism politico-social ai cărui membrii, cetățeni cu drepturi depline, considerau participarea directă și efectivă la treburile publice, drept singura modalitate de exercitare a drepturilor politice compatibilă cu statutul de cetățean. De aceea, pentru un membru al *polisului* regimul reprezentativ apărea ca o absurditate, deoarece o hotărâre luată fără participarea sa directă prin intermediul votului nereflectând voința sa, nu-l angaja și, deci, nu-l obliga la respectarea ei. De aici derivă și spiritul particularist: considerînd că orice subordonare unui organism superior, chiar în calitate de parte componentă a lui, reprezenta o renunțare la libertatea de a decide singur asupra problemelor ce-l privesc, *polisurile* s-au cantonat într-un autonomism ireductibil, renunțînd la unitate.

2. Întreaga organizare a Spartei era îndreptată spre menținerea dominației spartanilor, care reprezentau o minoritate, asupra perieciilor și, mai ales, a heloșilor. De aceea, în antichitatea greacă organizarea politică spartană a reprezentat modelul desăvîrșit de guvernământ aristocratic, spre care se îndreptau simpatiile tuturor aristocraților din *polisurile* cu guvernământ democratic.

3. Athena a fost considerată ca exemplu tip de stat democratic sclavagist: ca rezultat al reformelor lui Solon, Clisthenes și Pericles, democrația atheniană a atins nivelul cel mai înalt, compatibil cu limitele impuse de orînduirea sclavagistă.

4. Rămasă în marginea lumii grecești, monarhia macedoneană a păstrat resturi ale democrației militare, între care cele mai caracteristice sînt reprezentate de poziția nobilimii militare față de rege și, mai ales, de atribuțiile întinse păstrate de armată în domeniul judiciar: încă pe vremea lui Alexandru cel Mare, Filotas, fiul lui Parmenion, a fost judecat de adunarea ostașilor, care a pronunțat sentința și a executat-o.

5. Un exemplu tipic de acaparare de teritoriu, determinată de nevoia de pămînturi noi, îl constituie războaiele purtate de spartani pentru cucerirea Messeniei (primul între 735—716 î.e.n.; al doilea între 645—638 î.e.n.): teritoriul cucerit a fost împărțit între „egali“, iar locuitorii — cîți nu au emigrat —, transformați în heloși.

6. Lupta de clasă între bogați și săraci se termina, de obicei, cu exilarea partidei învinse: de aceea, „exilații“ formau cete numeroase, care urmăreau cu îndârjire și tenacitate reîntoarcerea în *polisul* din care fuseseră alungați, cerînd în acest scop ajutorul cetățitorilor în care se adăpostiseră. De aici, conflicte nesfîrșite, care generau dușmăniile tradiționale, a căror tenacitate constituia un puternic obstacol în calea unificării.

7. Exemplul clasic în această privință îl constituie opoziția Spartei aristocratice față de inițiativa luată în anul 445 î.e.n. de Athena democratică, condusă de Pericles, de a se convoca un congres panhellenic, care să ia hotărîri valabile pentru toate cetățile grecești, opoziție care a dus la eșuarea proiectului.

8. Intervenția Persiei în conflictele dintre *polisurile* grecești a început în timpul războiului peloponesiac, cînd, cu bani persani, Lysandros a pus bazele flotei spartane, care a învins-o pe cea atheniană la Aigos Potamos; a continuat cu sprijinirea Thebei împotriva Spartei și s-a accentuat cu ajutorarea cetățitorilor grecești, care se opuneau tendințelor de dominație ale lui Filip al II-lea. Dar momentul culminant al intervenției persane l-a constituit „pacea regelui“ (sau pacea lui Antalkidas) din anul 387 î.e.n., care a reprezentat un adevărat „diktat“ persan impus *polisurilor* grecești.

9. Deși semnificația originală a termenului „barbar“ era aceea de „ne-hellen“, ea a căpătat încă din secolul VI î.e.n. o nuanță peiorativă, care apare încă la Heraclit din Efes; prin aceasta ea proclama superioritatea grecilor asupra tuturor neamurilor străine.

10. Limba a constituit primul element de unitate a neamurilor grecești: cu toate deosebirile dialectale, ionienii, dorienii și eolienii se înțelegeau cu destulă ușurință; mai târziu, începînd cu a doua jumătate a secolului V î.e.n., ca rezultat al hegemoniei politice și culturale a Atheniei, dialectul attic a devenit limba tuturor oamenilor de cultură.

11. Amficioniile erau asociații cu caracter religios, ce grupau în jurul unui sanctuar mai multe *polisuri* care se angajau să renunțe la război, și să supună conflictele unui tribunal constituit din reprezentanții fiecăruia dintre ele, acceptînd sentința pronunțată. Cele mai importante erau cele de la *Onchestos* (în Beoția), *Calauria* (în Argolida), *Delos* (care grupa Cicladele) și cea mai de seamă, *Delphi*. Prin structura lor, amficioniile reprezentau o concepție politică superioară celeia a *polisului*, constituind un mijloc de pregătire a spiritelor pentru ideea de unitate panhellenică.

12. Prin caracterul lor de întreceri deschise tuturor grecilor, dar *numai* lor și interzise „barbarilor“, jocurile olimpice reprezentau un adevărat simbol al participării la marea comunitate hellenică: dovadă că pentru a se face recunoscuți ca aparținînd neamului grec, regii macedoneni au participat în calitate de concurenți la aceste jocuri.

13. De două ori în decursul istoriei grecilor s-a părut că sentimentul de solidaritate are să ducă la unificare: cu ocazia războaielor medice (între 490 și 478 î.e.n.), cînd amenințarea persană a grupat într-o alianță strînsă aproape toate forțele statelor grecești, și la jumătatea sec. IV î.e.n. cînd în fața primejdiei macedonene s-a preconizat alcătuirea unei ligi panhellenice pe temeiul unei alianțe durabile între *polisurile rivale*. Dar de ambele dăți, nu s-a putut realiza decît o unitate parțială și momentană: spiritul particularist s-a dovedit mai puternic.

14. Spre deosebire de vechile ligi din secolele VI și V î.e.n., care porneau de la principiul hegemoniei unuia dintre *polisurile* participante, cele două constituite în perioada hellenică, liga etoliană (sec. IV — 189 î.e.n.) și liga acheeană (281—146 î.e.n.) se sprijineau pe principiul federal al egalității în drepturi a *polisurilor* participante și pe principiul democratic al reprezentării proporționale, potrivit cu importanța contingentelor militare și a contribuțiilor pecuniare.

Indrumări metodice

Tema aceasta, prin caracterul ei comprehensiv, face cu puțință recapitularea, în răstimpul a două ore, a celor mai importante momente ale istoriei grecești. Ea poate fi împărțită astfel: în prima oră se urmărește conținutul primelor 3 paragrafe: formarea statelor grecești, factorii de dezbinare și cei de unificare a lumii grecești ce pregătesc înțelegerea caracterului încercărilor de unificare, a cauzelor nereușitei lor și a urmărilor acestei nereușite, care formează obiectul celei de-a doua ore. În prima oră, centrul de greutate va cădea pe caracteristicile *polisului* și pe diversitatea formelor politice ale principalelor state grecești. În urmărirea factorilor de dezbinare și de unificare se va sublinia echilibrul pe care ei și-l fac, echilibru care pînă la urmă, sub presiunea spiritului particularist, a împiedicat unificarea. Conținutul temei îngăduie pregnarea unora dintre principalele noțiuni ale istoriei antice: monarhie, aristocrație, oligarhie, democrație sclavagistă, *polis*, amficionie, ligă etc., precum și reliefaarea procesului dialectic al interferenței factorilor.

În a doua oră, se va urmări în chip mai detaliat fiecare „încercare“, reliefindu-i-se cu grijă limitele între care s-a desfășurat, spațiul pe care l-a acoperit, cauzele insuccesului, precum și rolul pe care ea l-a jucat în dezvoltarea ulterioară a istoriei grecești. O atenție deosebită se va acorda cauzelor care au provocat eșecul final al tuturor încercărilor de unificare.

Dar tema are și un important fond educativ a cărui valorificare susținută prin evidențierea rolului nefast al spiritului particularist, al patriotismului local îngust și egoist, al tendinței *polisurilor* puternice de a le exploata pe cele slabe, al apelului la intervenția străină, face să emeargă necesitatea solidarității cetățenilor unui stat pe temeiul echității sociale, precum și aceea a unor principii de respect reciproc în raporturile internaționale.

AUREL IORDĂNESCU

FORMAREA SISTEMULUI COLONIAL ȘI DESTRĂMAREA LUI

(Lección de sinteză — anul III)

I. Primele imperii coloniale feudale

- spaniol : *America* — centrală și de sud ;
 Asia : insulele de sud-est ; Filipinele ;
- portughez : *America de sud* — Brazilia ;
 Asia : factorii în India și China.

II. Formarea primului imperiu colonial capitalist în orînduirea feudală

- Olanda, prima țară capitalistă (urmare a războiului de eliberare împotriva Spaniei) ; ocuparea insulelor Moluca, Iava, Sumatra, Ceylon, Malaca ;
- Olanda „cărăușa mărilor“.

III. Formarea imperiilor coloniale la începutul epocii moderne

- englez : 1585—1587 — Virginia, prima colonie engleză ;
 1651 — actul de navigație, formă a mercantilismului și protecționismului englez ;
 1655 — Jamaica luată de la Olanda ;